

Litteratur

PER HELLSTRÖM och ANDERS KJELLGREN, *Europarätt, Sverige i den Europeiska unionen*, Studentlitteratur, Lund 1996, 272 s.

I en anmälan nyligen i denna tidskrift av två böcker om EG-domstolen talade Mats Melin om ”de senaste årens flod av svensk EG-rättslig litteratur” som ”för varje dag blir allt mäktigare”. Ännu ett bidrag till detta flöde har nu lämnats av Hellström och Kjellgren, av pärmsidans fotopresentation att döma två yngre jurister, som båda studerat EG-rätt för professor Trevor C Hartley. Deras arbete är i första hand en lärobok och utgör som sådan ett tillskott till det onekligen rätt imponerande antalet framställningar på svenska om EG-rättens grunder.

Mot denna bakgrund är frågan given om det föreliggande arbetet fyller ett behov som inte redan är tillgodosett. Som helhet kan boken knappast mäta sig med ett till formatet jämförbart verk som t. ex. Pålsson-Quitows EG-rätten, vare sig kvalitetsmässigt eller stilistiskt. Därmed är inte sagt att boken saknar förtjänster. Sådana finns. Till de mest påfallande hör att boken är lätt att läsa, pedagogiskt utformad och full med nyttiga sakuppgifter. Vart och ett av de fjorton beskrivande kapitlen avslutas med en punktvis gjord sammanfattning, som efter mönster av forna tiders Hermodsbrev får läsaren att minnas vad det är han just har läst.

Tyngdpunkten i framställningen är lagd på rättsprinciperna och det regelverk som bär upp den gemensamma marknaden. I anslutning härtill omnämns eller beskrivs cirka 400 rättsfall, ett imponerande antal för ett arbete av detta format. Såvitt jag kan bedöma är framställningen i denna del i stort sett invändningsfri från faktamässig synpunkt.

Litteraturhänvisningarna är många men i förteckningen saknas ändå ett standardverk som EU-Karnov samt — dock mindre förvånande — det offentliga tryck som finns på området, t. ex. propositionen 1994/95:19 om Sveriges medlemskap i EU samt EG-lagsutredningens betänkande SOU 1994:10.

Bokens huvudsakliga värde ligger just i de beskrivande avsnitten. När författarna hänger sig åt egna funderingar blir resultatet inte alltid lyckligt. Exempelvis vill de ogärna erkänna att den ordning som består i att medlemsstaternas regeringar utövar sina maktbefogenheter genom rådet kan vara en väl så legitim form av demokrati som ett mera direktverkande system. Det är således helt följdriktigt att de på flera ställen (t. ex. s. 42 och 67) talar om ett demokratiskt underskott inom unionen och att de inleder presentationen av Europaparlamentet med påståendet att ”De folkvalda representanterna för Europas folk utgör den odiskutabelt svagaste kraften i dagens Union” (s. 53) och längre fram i texten konstaterar att denna institution ”präglas fortfarande av bristande maktbefogenheter” (s. 59).

Också i redogörelsen för EG-domstolen framskyntar en federalistisk underton. Författarna beklagar att domstolen inte fått någon behörighet beträffande artikel F.2 i Maastrichtfördraget, som säger att unionen skall

respektera de mänskliga rättigheterna, (s. 86), samt vidare att det politiskt har talats om att endast nationella domstolar i sista instans skulle ha möjlighet att begära förhandsavgörande och att detta kan ses som försök att vingklippa domstolen. Vem som skulle ha föreslagit detta framgår inte, och i vilket fall är analysen väl grov. De förslag som framförts av politiker som vill minska domstolens inflytande — i Sverige har vad jag vet inga sådana framträtt — har snarare gällt att genom fördragsändringar begränsa vad man något oegentligt kallar de retroaktiva effekterna av domstolens domar, respekt för nationella tidsgränser och införandet av en möjlighet att genom politiska beslut korrigera alltför ingripande och kostnadskrävande verkningar av domstolens domar.

När det gäller förhållandet mellan EG-rätten och de nationella rättsordningarna konstateras helt riktigt att det förekommer olika uppfattningar om huruvida medlemsstaterna genom anslutningsfördragen har begränsat sin suveränitet eller endast delegerat viss makt till gemenskapen. Men när denna skillnad i synsätt förklaras i termer av monism och dualism och med tillägget att ”EG-domstolen har ett klart monistiskt synsätt vad gäller Europarätten, som anses direkt tillämplig i medlemsstaternas rättsordningar” (s. 113) blandar man enligt min mening ihop två skilda saker. Jag skulle snarare vilja förklara de olika synsätten med att det finns delade uppfattningar huruvida den beslutanderätt som staterna har överlåtit kan återtas eller inte. Om beslutanderätten kan återtas av en medlemsstat ensidigt är det följdriktigt att tala om delegering. Anser man att överlåtelsen är oåterkallelig är det lika följdriktigt att tala om suveränitetsbegränsning. Något svårare blir det om man i likhet med den tyska författningsdomstolen anser att medlemsstaternas möjlighet att återta vad som överlåtits ligger i att de har makt att upplösa unionen under förutsättning att de tillsammans bestämmer sig för detta.

Mot den kritik som här framförts kan invändas att författarna bör ha rätt att få ha en egen uppfattning. Detta kan dock inte gälla deras redovisning av röstningsförfarandet i rådet. I boken påstås (s. 50) att det för enkel majoritet numera — efter den senaste utvidgningen — krävs 44 röster. Författarna tror tydligen att förfarandet med röstvägning tillämpas även i situationer då rådet beslutar med enkel majoritet. Denna oriktiga uppfattning gör att läsaren kanske ifrågasätter bokens tillförlitlighet också i andra avseenden. Det tillhör onekligen grundkunskaperna i EG-rätten att känna till att det för enkel majoritet, som enligt artikel 148.1 i Romfördraget är huvudregel när rådet fattar beslut, krävs en ”majoritet av medlemmarna”. Enkel majoritet uppkommer således genom att minst åtta av de numera femton medlemsstaterna förenar sig om en viss ståndpunkt. Vägning av medlemsstaternas röster förekommer bara när rådets beslut måste fattas med kvalificerad majoritet.

På samma sida (s. 50) redogörs för den ökade öppenheten i rådsarbetet men det görs på ett sätt som visar att författarna saknar närmare förtrogenhet med ämnet. De tycks exempelvis föreställa sig att rådet och kommissionen regelmässigt avger gemensamma förklaringar, ”skuggbeslut”, i anslutning till de offentliga rådsbesluten. Sådana gemensamma förklaringar förekommer men de är inte särskilt vanliga. Något mera vanligt är att en eller flera medlemsstater avger en förklaring där de beskriver hur de för sin del uppfattar t. ex. en direktivbestämmelse och på vilket sätt de avser att genomföra den i sin nationella lagstiftning. Vidare stämmer det inte att rådet lovat upphöra med

bruket av hemliga förklaringar. Däremot träffades hösten 1995 en överenskommelse mellan medlemsstaterna som innebär att förklaringarna offentliggörs om annat inte för särskilt fall beslutas.

På nästa sida (s. 51) återfinns ett påstående som är sant åtminstone till hälften. Där sägs att Danmarks regering är skyldig att rätta sig efter Europaudvalgets uppfattning i de olika frågor som behandlas i rådet. Detta ställs i motsats till förhållandet i Sverige, om vilket det sägs att regeringen själv bestämmer sitt agerande i rådet eftersom EU-nämnden endast är ett organ för information och samråd. Europaudvalgets mandat till den danska regeringen är emellertid inte statsrättsligt bindande, utan får sin betydelse genom att det politiskt är svårt för regeringen att handla i strid mot en vilja som manifesterats av en majoritet i udvalget. Olikheten mellan de svenska och danska systemen är i själva verket inte så stor som författarna tror. Den skillnad som ändå kan påvisas hör till stor del samman med att partierna i Danmark av tradition varit angelägna om att låta sina mest framstående ledamöter ingå i Europaudvalget (tidigare Markedsudvalget), vilket inneburit att udvalget med auktoritet kunnat företräda folketingets vilja och det även i fall då denna inte helt stämt överens med regeringens.

Vänder man på sidan finner man till sin förvåning att Coreper är detsamma som "medlemsländernas permanenta representation i Bryssel" (s. 52). Det finns flera sådana slarviga uttryck. I en del fall går ambitionen att informera ut över både grammatik och begriplighet: "Medan EG-domstolens rättspraxis rivit ned en mängd nationella bestämmelser och regler som hämmat de fria rörligheterna har sådan s. k. negativ harmonisering uppenbara tillkortakommanden" (s. 164). I andra meningar blir det kåserande inslaget väl påfrestande: "Ett bra exempel rörande nationella rättsmedel är fru Marshalls öden och äventyr" (s. 127).

När man som anmälare börjar haka upp sig på vad som ändå måste betecknas som detaljer är det lätt hänt att helhetsbilden går förlorad och att recensionen får slagsida åt det orättvisa hållet. Som nämndes inledningsvis saknar boken ingalunda förtjänster, vilka framför allt består i dess lättillgänglighet och tilltalande utformning samt de mångtaliga hänvisningarna till EG-rättslig praxis och litteratur. Under förutsättning att faktafele — som är mest frekventa i redogörelsen för institutionerna — rättas till och att stilen får genomgå en allmän uppstramning bör nästa upplaga ha goda förutsättningar att bli en värdefull handledning för den målgrupp som boken riktar sig till, i första hand studerande och yrkesverksamma jurister som vill få en lättfattlig och samtidigt faktaspäckad introduktion till EG-rätten

Olle Abrahamsson